
PODLEGANIE DO UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH – WYBARNE ZAGADNIENIA

Łukasz Jurek
doktorant Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

W artykule podjęto próbę analizy zasad podlegania do ubezpieczeń społecznych. Uwaga czytelnika zostanie skoncentrowana na tych przypadkach, których następstwem jest powstanie obowiązku ubezpieczeniowego. Ważnym elementem artykułu jest też odniesienie do kwestii zbiegów tytułów ubezpieczeń społecznych. Celem artykułu jest ocena obecnie funkcjonujących regulacji oraz zaproponowanie ewentualnych uwag de lege lata i postulatów de lege ferenda.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie, ubezpieczony, tytuł, obowiązki, następstwa.

This article attempts to analyze the principles of being subject to social security. Please note that the reader will focus on those cases where the result is the creation of insurance obligations. An important part of the article is a reference to the issue of social security fugitives titles. The aim of the article is to evaluate the currently existing regulations and propose any observations de lege lata and de lege ferenda demands.

Keywords: insurance, insured, title, responsibilities, consequences.

Wstęp. Przedmiotowe zagadnienie jest opisane w literaturze, ale powinno stać się niewątpliwie przedmiotem dalszych prac wielu badaczy. Zasady podlegania do ubezpieczeń społecznych bezpośrednio wiążą się bowiem z podstawą prawną do powstania obowiązku ubezpieczenia społecznego. Ma one miejsce w tych sytuacjach, w których ustawodawca wyraźnie to przewidział. Należy bowiem wyraźnie podkreślić, że tam gdzie nie jest to wyraźnie zastrzeżone nie ma obowiązku ubezpieczenia społecznego. Kolejnym ważnym zagadnieniem jest kwestia zbiegów tytułów do ubezpieczenia społecznego. Jest to taka sytuacja, w której pojawianie się kilku tytułów ubezpieczenia społecznego powoduje w rezultacie, że od niektórych z nich ustaje obowiązek ubezpieczenia społecznego. Przedmiotowe kwestie budzą różnego rodzaju wątpliwości. Z jednej strony pojawia się tendencja do gwarantowania pełni praw socjalnych, a co za tym idzie do odchodzenia od umów cywilno-prawnych, dotyczy ona jednak sfery publicznej i jest promowana przez związki zawodowe. W sektorze prywatnym coraz większą rolę odgrywają kontrakty cywilne, często zawierane w celu uniknięcia obowiązku ubezpieczenia społecznego. Celem pracy jest analiza obecnie obowiązujących zasad podlegania do ubezpieczenia społecznego, zbiegów tytułów ubezpieczenia społecznego oraz przedstawienie uwag de lege lata i de lege ferenda.

Podstawowym przepisem, który określa zasady podlegania do ubezpieczeń społecznych jest art. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o

systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2015 r. poz. 121)[1]. Zgodnie z brzmieniem przedmiotowego przepisu obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są pracownikami, za wyjątkiem prokuratorów, osobami wykonującymi pracę nakładczą, członkami rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych, osobami wykonującymi pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia oraz osobami z nimi współpracującymi, osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz osobami z nimi współpracującymi, posłami i senatorami pobierającymi uposażenie oraz posłami do Parlamentu Europejskiego, osobami pobierającymi stypendium sportowe, pobierającymi stypendium słuchaczami Krajowej Szkoły Administracji Publicznej, osobami wykonującymi odpłatnie pracę, na podstawie skierowania do pracy, w czasie odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania, osobami pobierającymi zasiłek dla bezrobotnych, świadczenie integracyjne lub stypendium w okresie odbywania szkolenia, stażu lub przygotowania zawodowego dorosłych, na które zostały skierowane przez powiatowy urząd pracy, osobami pobierającymi stypendium w okresie odbywania szkolenia, stażu lub przygotowania zawodowego dorosłych, na które zostały skierowane przez inne niż powiatowy urząd pracy podmioty kierujące na szkolenie, staż lub przygotowanie zawodowe dorosłych, osobami pobierającymi stypendium na podstawie przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy w okresie odbywania studiów podyplomowych, osobami duchownymi, żołnierzami niezawodowymi pełniącymi czynną służbę wojskową, z wyłączeniem żołnierzy pełniących służbę kandydacką, osobami odbywającymi służbę zastępczą, funkcjonariuszami Służby Celnej, osobami przebywającymi na urloпах wychowawczych lub pobierającymi zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego, osobami pobierającymi świadczenia socjalne wypłacane w okresie urlopu oraz osobami pobierającymi zasiłek socjalny wypłacany na czas przekwalifikowania zawodowego i poszukiwania nowego zatrudnienia, a także osobami pobierającymi wynagrodzenie przysługujące w okresie korzystania ze świadczenia górniczego albo w okresie korzystania ze stypendium na przekwalifikowanie, wynikające z odrębnych przepisów lub układów zbiorowych pracy, osobami pobierającymi świadczenie szkoleniowe wypłacane po ustaniu zatrudnienia oraz członkami rad nadzorczych wynagradzanymi z tytułu pełnienia tej funkcji, przy czym ostatni tytuł obowiązuje od dnia 1 stycznia 2015 r. Podkreślenia wymaga, że nie wszystkie zasady podlegania zostały w sposób kompleksowy uregulowane w ustawie systemowej. Przykładowo zasady podlegania ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym osób rezygnujących z zatrudnienia, które sprawują bezpośrednią i osobistą opiekę nad długotrwale albo ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem, za które ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę, zostały określone przepisach

w zakresie pomocy społecznej. Zasadą jest także, że to obowiązkiem wójta, burmistrza lub prezydenta miasta jest opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne za osoby pobierającą świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna wójt. Podstawa wymiaru składki jest ustalana od wysokości świadczenia pielęgnacyjnego albo specjalnego zasiłku opiekuńczego, które przysługują na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych oraz zasiłku dla opiekuna przysługującego na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów przez okres niezbędny do uzyskania 25-letniego okresu ubezpieczeniowego. Składka nie jest natomiast opłacana przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta za osobę pobierającą świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna, jeżeli osoba ta podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego z innego tytułu. Istotnym prawem, które posiada wójt, burmistrz lub prezydent miasta jest możliwość wystąpienia do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o udzielenie informacji o przebiegu ubezpieczenia wraz z zapytaniem o okres za jaki należy za tę osobę powinien opłacać składkę na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. Istotnym wyłączeniem, jeżeli chodzi o podleganie do ubezpieczeń społecznych zleceniobiorców, są osoby uczące się. Z tytułu realizowanej umowy zlecenie do ubezpieczeń społecznych nie podlegają uczniowie gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, szkół ponadpodstawowych albo studentami, nie dłużej jednak niż do ukończenia 26 roku życia. Rację ma P. Kostrzewa twierdząc, że „wykonywanie pracy na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, nie stanowi tytułu do obowiązkowych ubezpieczeń emerytalnych i rentowych, jeżeli ma miejsce w ramach pozarolniczej działalności, w szczególności pozarolniczej działalności gospodarczej. Dotyczy to również przypadku, gdy umowa zlecenia lub inna umowa o świadczenie usług bądź umowa o dzieło, której przedmiot jest tożsamy z przedmiotem prowadzonej działalności gospodarczej, zostaje zawarta z pracodawcą, z którym przedsiębiorcę łączy stosunek pracy. W takiej sytuacji drugim – obok stosunku pracy – tytułem do ubezpieczeń społecznych jest działalność gospodarcza[1]”. Zgodnie z aktualną linią orzecniczą Sądu Najwyższego zasada ta odnosi się także do kontraktu menedżerskiego, umowy o zarządzanie przedsiębiorstwem albo innej umowy o świadczenie usług tego typu, pod warunkiem, że jest ona realizowana w ramach pozarolniczej działalności gospodarczej[2].

Kolejnym istotnym zagadnieniem, któremu warto poświęcić uwagę czytelnika jest instytucja zbiegu tytułów ubezpieczenia społecznego. Została ona uregulowana w art. 9 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zgodnie z brzmieniem przedmiotowego przepisu pracownicy z wyłączeniem prokuratorów, członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych, duchowni, funkcjonariusze Służby Celnej, osoby pobierającymi świadczenia socjalne wypłacane w okresie urlopu oraz osoby pobierającymi zasiłek socjalny wypłacany na czas przekwalifikowania zawodowego i poszukiwania nowego

zatrudnienia, a także osoby pobierające wynagrodzenie przysługujące w okresie korzystania ze świadczenia górniczego albo w okresie korzystania ze stypendium na przekwalifikowanie, wynikające z odrębnych przepisów lub układów zbiorowych pracy oraz osoby pobierające świadczenie szkoleniowe wypłacane po ustaniu zatrudnienia spełniające jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów, są obejmowane ubezpieczeniami tylko z tytułu stosunku pracy, umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, albo umowy o dzieło, jeżeli umowę taką zawarły z pracodawcą, z którym pozostają w stosunku pracy, lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonują pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostają w stosunku pracy, członkostwa w spółdzielni, służby, pobierania świadczenia szkoleniowego, świadczenia socjalnego, zasiłku socjalnego albo wynagrodzenia przysługującego w okresie korzystania ze świadczenia górniczego lub w okresie korzystania ze stypendium na przekwalifikowanie. Zachowują one jednakże prawo do dobrowolnego objęcia na swój wniosek ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi również z innych tytułów. Jeżeli jednak, w przypadku tych ubezpieczonych, podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z tytułu stosunku pracy, członkostwa w spółdzielni, służby, pobierania świadczenia szkoleniowego, świadczenia socjalnego, zasiłku socjalnego lub wynagrodzenia przysługującego w okresie korzystania ze świadczenia górniczego lub w okresie korzystania ze stypendium na przekwalifikowanie w przeliczeniu na okres miesiąca jest niższa od wysokości minimalnego wynagrodzenia, podlegają oni również obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z innych tytułów. Należy także zauważyć, że osoby wykonujące pracę nakładczą, osoby wykonującymi pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, osoby prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz osobami z nimi współpracującymi, osoby wykonującymi odpłatnie pracę, na podstawie skierowania do pracy, w czasie odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania oraz osoby duchowne spełniające jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego, podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego. Zachowują one jednak prawo do dobrowolnego objęcia ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi także z pozostałych tytułów. Należy także zauważyć, że osoba wykonującymi pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, prowadząca jednocześnie pozarolniczą działalność podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu tej działalności, jeżeli z tytułu wykonywania umowy

agencji lub umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, oraz współpracy przy wykonywaniu tych umów podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe jest niższa od obowiązującej tę osobę najniższej podstawy wymiaru składek dla osób prowadzących pozarolniczą działalność. Może ona dobrowolnie, na swój wniosek, być objęta ubezpieczeniami emerytalnymi i rentowymi również z tytułu wykonywania pracy na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia oraz osobami z nimi współpracującymi. Jeżeli jednak osoba wykonująca pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, której podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe w danym miesiącu jest niższa od kwoty 60% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce, spełniająca warunki do objęcia obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów, podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym również z tych innych tytułów. Zasady tej nie stosuje się, jeżeli łączna podstawa wymiaru składek osiąga kwotę 60% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce. Warto dostrzec także problem osób, które prowadzą kilka rodzajów działalności gospodarczej. Osoba taka jest objęta obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z jednego wybranego przez siebie rodzaju działalności. Na tle ostatnich zmian legislacyjnych zauważyć należy, że członkowie rad nadzorczych będą zawsze podlegać z tytułu zasiadania w składzie rady nadzorczej niezależnie od innych tytułów, tytuł ten wywiera skutki niemal identyczne co umowa o pracę.

Wnioski. Przedmiotowa praca pokazuje jak istotną kwestią jest zagadnienie podlegania do ubezpieczeń społecznych. Niewątpliwie, co pokazuje przedmiotowa praca, materia ta jest niezwykle skomplikowana i złożona. Wymaga niewątpliwie też dalszych studiów i analiz, szczególnie w zakresie ochrony pracowniczych i ograniczenia funkcjonowania instytucji zbiegu tytułów ubezpieczeń społecznych, szczególnie mając na uwadze trudną sytuację finansów publicznych, a szczególnie pracowników.

BIBLIOGRAFIA

1. Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2015 r. poz. 121).
2. P. Kostrzewa, Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz, LEX/el. 2014.
3. Wyrok SN z dnia 23 czerwca 2009 r., sygn. III UK 24/09.